

**ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА
ФАКУЛЬТЕТ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ**

Кафедра публічного управління та адміністрування

БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня бакалавра

на тему: *«Управління екологічною безпекою держави: європейський досвід
для України»*

Виконала: студентка 5 курсу за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування заочної форми навчання

Яремчук І.С.

Керівник: деканеса факультету управління та економіки, доцентка кафедри публічного управління та адміністрування, к.е.н., доцентка

Терещенко Т.В.

Рецензент:

АНОТАЦІЯ

Яремчук І. С. – Управління екологічною безпекою держави: європейський досвід для України.

Бакалаврська робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування.

Бакалаврська робота присвячена комплексному дослідженню управління екологічною безпекою держави з урахуванням європейського досвіду та перспектив його адаптації в Україні. У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено її практичну цінність у контексті посилення екологічної безпеки та стійкого розвитку держави, а також сформульовано мету, завдання дослідження й описано використані наукові методи, зокрема формально-логічний, порівняльно-правовий, історичний, методи аналізу й синтезу.

Перший розділ присвячено теоретичним основам управління екологічною безпекою держави. У ньому розглянуто сутність, основні функції та принципи управління екологічною безпекою, які включають забезпечення екологічного балансу, мінімізацію впливу антропогенних факторів на природу та інтеграцію екологічних питань у державну політику. Крім того, детально проаналізовано європейський досвід у цій сфері, включаючи законодавчі, адміністративні та технологічні інструменти, які використовуються країнами Європейського Союзу для забезпечення високого рівня екологічної безпеки.

Другий розділ містить аналіз сучасного стану управління екологічною безпекою як у Європейському Союзі, так і в Україні. В цьому розділі надано загальну характеристику основних екологічних показників і тенденцій, що впливають на управління безпекою навколишнього середовища. Особливу увагу приділено аналізу напрямів і механізмів управління, які імплементуються Україною в межах виконання зобов'язань за Угодою про асоціацію з ЄС.

Третій розділ роботи спрямований на пошук шляхів удосконалення управління екологічною безпекою України в умовах сучасних викликів, таких як воєнний стан, що має суттєвий вплив на екологічну ситуацію. У ньому

запропоновано практичні рекомендації щодо адаптації європейського досвіду в національну систему управління екологічною безпекою, включаючи впровадження сучасних технологій моніторингу, посилення законодавчої бази та інтеграцію екологічних стандартів ЄС.

У висновках узагальнено результати дослідження, сформульовано ключові висновки та рекомендації, які спрямовані на підвищення ефективності управління екологічною безпекою в Україні з урахуванням найкращих європейських практик.

Ключові слова: екологічна безпека, управління екологічною безпекою, європейський досвід, стійкий розвиток, імплементація, екологічна політика, Україна.

SUMMARY

Yaremchyk I. S. – State Environmental Security Management: European Experience for Ukraine.

Master's Thesis submitted for the degree of Master in specialty 281 Public Administration and Management.

The thesis is devoted to a comprehensive study of state environmental security management, considering European experience and the prospects for its adaptation in Ukraine. The introduction substantiates the relevance of the research topic, highlights its practical value in the context of enhancing environmental security and sustainable development of the state, and formulates the research goals, objectives, and the scientific methods used, including formal-logical, comparative-legal, historical methods, and methods of analysis and synthesis.

The first chapter is devoted to the theoretical foundations of state environmental security management. It examines the essence, main functions, and principles of environmental security management, which include ensuring ecological balance, minimizing the impact of anthropogenic factors on nature, and integrating environmental issues into state policy. In addition, the European experience in this field is analyzed in detail, including the legislative, administrative, and technological tools used by European Union countries to ensure a high level of environmental security.

The second chapter provides an analysis of the current state of environmental security management in both the European Union and Ukraine. This chapter offers a general description of the key environmental indicators and trends affecting environmental security management. Particular attention is paid to analyzing the directions and mechanisms of management being implemented by Ukraine within the framework of its obligations under the Association Agreement with the EU.

The third chapter focuses on finding ways to improve Ukraine's environmental security management under modern challenges, such as the wartime situation, which has a significant impact on the environmental condition. It offers practical recommendations for adapting European experience to the national system of

environmental security management, including the introduction of modern monitoring technologies, strengthening the legislative framework, and integrating EU environmental standards.

The conclusions summarize the research results, formulate key findings and recommendations aimed at improving the efficiency of environmental security management in Ukraine by incorporating the best European practices.

Keywords: environmental security, environmental security management, European experience, sustainable development, implementation, environmental policy, Ukraine.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ДЕРЖАВИ.....	10
1.1. Сутність, основні функції та принципи управління екологічною безпекою	10
1.2. Європейський досвід управління екологічною безпекою держави	15
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ДЕРЖАВИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ ТА УКРАЇНІ	22
2.1. Загальна характеристика основних тенденцій та показників екологічної безпеки Європейського Союзу та України	22
2.2. Аналіз напрямів управління екологічною безпекою держави у контексті імплементації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом ..	31
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ В УМОВАХ	38
3.1. Шляхи удосконалення управління екологічною безпекою України в умовах воєнного стану	38
3.2. Перспективи адаптації європейського досвіду управління екологічною безпекою в Україні	43
ВИСНОВКИ.....	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	53

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сучасні екологічні виклики потребують комплексного підходу до забезпечення сталого розвитку і безпеки держави. Екологічна безпека визначається як стан захищеності довкілля від антропогенних і природних небезпек, що впливають на здоров'я людей, біорізноманіття, природні ресурси і загалом на життєдіяльність суспільства.

Для України, яка зіткнулася з низкою екологічних проблем — від забруднення водних і повітряних ресурсів до втрати біорізноманіття і деградації земель — актуальність ефективного управління екологічною безпекою є надзвичайно високою. Україна, будучи частиною європейського контексту, має великий потенціал для впровадження європейських практик та стандартів у сфері екологічної безпеки. Європейський Союз, маючи досвід адаптації екологічних політик, розробив низку ефективних механізмів для управління природними ресурсами, запобігання екологічним катастрофам та захисту довкілля. Це включає як законодавчі ініціативи, так і технологічні рішення, що дозволяють забезпечити баланс між розвитком економіки та збереженням навколишнього середовища.

Особливо важливим є вивчення і впровадження кращих європейських практик у контексті адаптації законодавства, удосконалення систем моніторингу екологічної ситуації, зменшення впливу виробничих та енергетичних підприємств на навколишнє середовище, а також розвиток механізмів участі громадськості у процесах ухвалення рішень. Окрім того, врахування європейського досвіду дозволяє Україні більш ефективно інтегруватися в міжнародні екологічні ініціативи та співпрацювати з міжнародними організаціями.

Таким чином, дослідження європейського досвіду в управлінні екологічною безпекою та його можливе застосування в Україні є важливим кроком до підвищення екологічної свідомості і забезпечення сталого розвитку,

що сприятиме збереженню природних ресурсів і поліпшенню якості життя населення.

Ступінь вивчення проблеми науковцями, які досліджують питання екологічної безпеки. Такими науковцями є Горбулін В. П. [2], Якібчук О. В. [3], Камаєва І. О. [7], Кучерявий В. П. [9], Лозанський В. Р. [10], Яценко Л.Д. [26]. Однак існуючі дослідження стосовно державного управління екологічної безпеки, не дають повної уяви про інституційне забезпечення цього питання.

Метою дослідження є узагальнення теоретичних аспектів та розробка практичних пропозицій щодо удосконалення управління екологічною безпекою держави у контексті адаптації європейського досвіду в Україні.

Завдання дослідження:

- дослідити сутність, основні функції та принципи управління екологічною безпекою;
- проаналізувати європейський досвід управління екологічною безпекою держави;
- описати загальну характеристику основних тенденцій та показників екологічної безпеки України;
- здійснити аналіз напрямів управління екологічною безпекою держави у контексті імплементації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом;
- узагальнити шляхи удосконалення управління екологічною безпекою України в умовах воєнного стану;
- визначити перспективи адаптації європейського досвіду управління екологічною безпекою в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, пов'язані з управлінням екологічною безпекою держави.

Предметом дослідження є теоретичні, правові, практичні аспекти управління екологічною безпекою держави у контексті адаптації європейського досвіду в Україні.

Методи дослідження. Важливими є методи дослідження, які дозволяють оцінити поточний стан екологічної ситуації в Україні та вивчити можливості адаптації європейських моделей управління екологічною безпекою до українських реалій. Серед іншого, до них відносимо: аналіз та синтез, який дозволяє вивчити законодавчі та нормативні основи, що регулюють екологічну безпеку як в Європі, так і в Україні; порівняння, що дозволяє порівнювати екологічне законодавство, стратегії та політики, які вже показали свою ефективність у європейських країнах, з українськими реаліями та потребами. У результаті порівняльного аналізу можна визначити найкращі практики, які можуть бути адаптовані до умов України; статистичного аналізу, що дозволяє виявити ключові проблеми у сфері екологічної безпеки, порівнюючи рівень забруднення навколишнього середовища, ефективність природоохоронних заходів та екологічні показники. Такі дані допомагають оцінити результати політики, що застосовується в Україні, а також дозволяють робити прогнози щодо можливих наслідків від запровадження нових заходів; емпіричні дослідження, такі як опитування експертів, представників органів влади та громадських організацій, також є важливими, оскільки дають можливість оцінити ефективність існуючих політик та визначити напрямки для покращення.

Практична значущість полягає в можливості адаптації європейських моделей управління екологічною безпекою в Україні. Це може включати розробку рекомендацій щодо удосконалення законодавства, впровадження нових екологічних стандартів, а також створення ефективних механізмів моніторингу і контролю. Запровадження європейських моделей управління природними ресурсами дозволить зменшити екологічні ризики та зберегти природні багатства для майбутніх поколінь.

Крім того, адаптація європейського досвіду дозволить зміцнити співпрацю України з міжнародними організаціями, що займаються охороною навколишнього середовища. Це також сприятиме покращенню міжнародного іміджу країни, підвищенню її ролі в глобальних ініціативах щодо боротьби зі змінами клімату та збереження біорізноманіття.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ДЕРЖАВИ

1.1. Сутність, основні функції та принципи управління екологічною безпекою

Управління екологічною безпекою є ключовим аспектом сучасної екологічної політики, який спрямований на захист довкілля від шкідливих впливів антропогенної діяльності та природних катастроф. Екологічна безпека передбачає комплекс заходів, які спрямовані на збереження природних ресурсів, підтримання екологічної рівноваги та мінімізацію загроз для здоров'я людини.

Попри важливість поняття «екологічна безпека», в українських нормативно-правових актах воно не отримує широкого висвітлення. Визначення цього терміну міститься в статті 50 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», яка окреслює екологічну безпеку як стан навколишнього середовища, при якому виникають загрози здоров'ю людей через погіршення екологічної ситуації. Забезпечення екологічної безпеки громадян України реалізується через комплекс політичних, економічних, технічних, організаційних і державних заходів, при цьому діяльність осіб, що шкодить навколишньому середовищу, може бути припинена за рішенням суду [1].

Згідно з думкою В. Горбуліна та А. Качинського, з якою ми погоджуємося, екологічна безпека є складовою частиною національної безпеки, яка гарантує захист життєво важливих інтересів людини, суспільства, довкілля та держави від реальних або потенційних загроз, що виникають внаслідок антропогенних або природних факторів. Ця безпека забезпечується через державні правові акти [2]. Екологічна безпека, як елемент системи національної безпеки, спрямована на забезпечення життя людей у безпечному й екологічно чистому середовищі, яке створюють люди. Такий стан можливий лише за умови, що природні об'єкти не піддаються загрозам або мають належний захист від них.

На думку багатьох науковців, екологічна безпека створює умови для запобігання деградації навколишнього середовища та покращення його стану, забезпечує турботу про здоров'я людини, формує соціальні, правові та економічні

умови, які виключають руйнування екологічної рівноваги. Це також включає захист природних ресурсів і людського потенціалу держави, а також запобігання екологічним загрозам і погіршенню екологічної рівноваги, що може мати негативні наслідки для здоров'я людини, суспільства і нації [3].

Таким чином, метою державної політики в сфері екологічної безпеки є стабілізація та покращення стану навколишнього середовища України, що досягається через інтеграцію екологічної політики в соціально-економічний розвиток країни. Це має забезпечити екологічно безпечне середовище для життя та здоров'я населення, впровадження екологічно збалансованої системи природокористування та збереження природних екосистем. Екологічна політика є основою структури екологічної безпеки України. Основним стратегічним документом є «Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року», в якому зазначено, що глобалізація і зміни в суспільстві підвищують пріоритет охорони навколишнього середовища, що вимагає від України термінових заходів. Основною метою цієї політики є забезпечення належного стану довкілля через впровадження екосистемного підходу в усіх сферах розвитку України, що включає гарантії конституційного права громадян на чисте і безпечне довкілля, сталий природокористування та охорону природних екосистем [4].

Ще одним важливим стратегічним документом є Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020», яка ставить мету впровадження європейських стандартів життя в Україні та підвищення її глобальних позицій. Вона враховує чотири ключові напрямки: розвиток, безпеку, відповідальність і гордість, що реалізуються через 62 реформи та державні програми. До важливих програм для забезпечення екологічної безпеки відносяться «Програма енергоефективності», «Програма енергетичної незалежності», «Програма захисту навколишнього середовища» та «Реформа безпеки і якості харчових продуктів». Проте, жодна з цих програм не входить до пріоритетних. Наприклад, «Реформа правоохоронної системи» та «Оновлення влади» вважаються пріоритетами, але вони не враховують екологічні аспекти і питання захисту навколишнього середовища [5].

Метою екологічної безпеки є захист здоров'я людини та навколишнього середовища від шкідливих впливів природних, техногенних, військових та інших загроз. Закон передбачає запобігання погіршенню екологічного стану і загрозам здоров'ю людей, а також встановлює вимоги до господарської діяльності в таких сферах, як сільське господарство, промисловість, транспорт, забудова і селищне облаштування. Вимоги екологічної безпеки стосуються також військових і оборонних об'єктів, а також органів внутрішніх справ та державної безпеки. Вони повинні дотримуватися під час розміщення військових частин, проведення навчань, маневрів, а також переміщення військ і техніки [1].

Далі, для розуміння поняття «екологічна безпека» важливо звернути увагу на її антонім – «екологічну небезпеку». Остання визначається як діяльність людини або стан навколишнього середовища, що створює загрозу для життя людей і природи. Відповідно до статті 16 Конституції України, забезпечення екологічної безпеки є обов'язком держави, а також підтримання екологічної рівноваги та збереження генофонду нації. Держава гарантує громадянам право на безпечне навколишнє середовище і відшкодування шкоди, заподіяної його порушенням [3, с. 16]. Це підкріплюється основними напрямками державної політики у сфері охорони природи, використання природних ресурсів і забезпечення екологічної безпеки. Одним із пріоритетних напрямів є забезпечення екологічно безпечних умов проживання. Чорнобильська катастрофа та епідемія коронавірусу призвели до кризових явищ в Україні, зокрема через їх медико-біологічні, економічні, екологічні та соціальні наслідки. Поняття екологічної безпеки включає комплекс заходів, спрямованих на підтримання безпечного стану природних об'єктів і гарантування безпечної діяльності людини. Ці питання тісно пов'язані з раціональним використанням природних ресурсів, охороною навколишнього середовища та обмеженням використання територій і об'єктів, небезпечних для природи.

Вивчаючи принципи забезпечення екологічної безпеки, важливо звернути увагу на концепції, запропоновані В. С. Луцькою, які були викладені ще у 2000 році, але залишаються актуальними і сьогодні. До основних концепцій належать:

- забезпечення державою прийняттого рівня антропогенного впливу та екологічно раціонального природокористування, що відповідає інтересам усіх поколінь;
- обов'язкове відшкодування шкоди, завданої здоров'ю людей і природі;
- відповідальність за шкоду, заподіяну екосистемам та суспільству на адміністративному, територіальному та транскордонному рівнях;
- своєчасне запобігання і відновлення порушених екосистем та природних комплексів;
- захист біорізноманіття;
- дотримання принципу розумної достатності та прийнятності ризику під час будь-якої діяльності.

Основні практичні принципи забезпечення екологічної безпеки за Н. Бобровською також можна представити в схемі (рис. 1.1).

Рис. 1.1 Основні принципи забезпечення екологічної безпеки

Джерело: [3].

Дотримання вищезгаданих принципів ефективного забезпечення екологічної безпеки дозволить досягти сталого розвитку регіону або країни, що забезпечить збереження природного середовища для майбутніх поколінь.

Аналізуючи основні принципи управління екологічною безпекою, було встановлено, що ефективне управління екологічною безпекою можливе лише за умови забезпечення відповідного просторового та часового контролю екологічної загрози. Можна розглянути етапи виникнення екологічних загроз і визначити ключові стадії процесу для вибору методів і засобів управління та їх виявлення. Специфіка динаміки формування рівня екологічної загрози дає можливість розробити ефективну структуру управління екологічною безпекою гірничодобувних комплексів. Варто зазначити, що покращення властивостей гірничодобувних районів, які піддаються екологічній небезпеці, можливе не лише через технічні рішення, але й через використання природних ресурсів. Одним із ефективних способів оптимізації розміщення є організація санітарно-захисних зон (біоплато) в гірничодобувних комплексах і фітомеліорація їхніх територій [7-9].

Правильне управління екологічною безпекою полягає у мінімізації несприятливих загроз, які по-різному впливають на довкілля. Реалізація управлінських рішень та зниження рівня екологічного ризику можуть мати як просторовий, так і часовий характер. Наприклад, зменшення обсягу скидання шкідливих речовин у водойму в одному місці дозволяє знизити їхню концентрацію на значних відстанях. Управління екологічною безпекою у гірничодобувних комплексах можна визначити як застосування суворих та поміркованих методів господарювання для зниження екологічного ризику. Прикладом може бути поступове зниження рівня забруднення стічними водами з кам'яновугільних шахт шляхом впровадження ефективних систем очищення води. Загалом управління екологічною безпекою включає прийняття рішень щодо ліквідації джерел екологічних загроз на основі наукових досліджень [10; 1].

Основними функціями управління екологічною безпекою є прогнозування, планування, організація, координація, моніторинг та контроль. Прогнозування передбачає оцінку екологічних ризиків, визначення можливих загроз та наслідків для навколишнього середовища. Планування полягає в розробці стратегій і заходів, спрямованих на запобігання та мінімізацію негативного впливу на

довкілля. Організація включає впровадження відповідних механізмів для реалізації екологічних заходів, розподіл ресурсів та визначення відповідальних органів. Координація забезпечує взаємодію між різними структурами та інституціями, що беруть участь в управлінні екологічною безпекою. Моніторинг полягає в постійному відстеженні стану навколишнього середовища та виконання екологічних заходів. Контроль включає перевірку дотримання екологічних стандартів і вимог, а також застосування відповідних заходів при виявленні порушень.

Отже, ефективне управління цією сферою є ключовою умовою забезпечення стійкого розвитку та збереження природних ресурсів. Сутність управління екологічною безпекою полягає у створенні та впровадженні системи заходів, спрямованих на запобігання негативним екологічним впливам і мінімізацію ризиків для довкілля. Основні функції управління включають прогнозування екологічних загроз, планування дій для їх нейтралізації, організацію та координацію відповідних заходів, моніторинг екологічної ситуації та контроль за дотриманням стандартів екологічної безпеки. Принципи управління екологічною безпекою передбачають дотримання комплексного, превентивного підходу, забезпечення взаємодії між різними структурами та інституціями, а також збереження балансу між господарською діяльністю та охороною навколишнього середовища.

1.2. Європейський досвід управління екологічною безпекою держави

ЄС вже давно визнаний одним із світових лідерів у сфері екологічної безпеки, завдяки впровадженню масштабних політичних та економічних ініціатив, спрямованих на захист довкілля. Зміна клімату, забруднення навколишнього середовища, раціональне використання природних ресурсів — це лише частина глобальних викликів, з якими стикаються країни світу. Європейський досвід показує, що інтеграція екологічної безпеки у всі сфери суспільного життя, а також тісна співпраця між країнами, можуть стати

ефективними інструментами для подолання цих проблем. Політики ЄС спрямовані не лише на зменшення негативного впливу людської діяльності на природу, але й на створення умов для сталого розвитку та досягнення кліматичної нейтральності в майбутньому.

Природоохоронні нормативні акти є невід'ємною частиною екологічної політики. Важливо зазначити, що екологічна політика ЄС розпочалася з ухвалення середньострокової Програми дій з охорони довкілля в 1973 році, коли ЄС ще функціонував як Європейське співтовариство. З того часу було прийнято понад шість подібних документів, які визначили ключові напрями діяльності ЄС щодо забезпечення сталого розвитку екосистем, поступового переходу до екологічно орієнтованої економіки та використання відновлюваних джерел енергії. Оскільки ці Програми були затверджені рішеннями Європейського Парламенту та Ради ЄС, вони набули юридичної сили. Кожна держава-член встановлює власний законодавчий порядок денний у сфері екології, враховуючи свої екологічні, адміністративні та фінансові можливості.

Серед численних нормативно-правових актів, виданих уповноваженими органами ЄС у сфері охорони довкілля, особливу роль відіграють директиви, які мають бути інтегровані в національне законодавство держав-членів. Найважливішими серед них є Директива про місця існування, Рамкова директива про відходи, Рамкова директива щодо якості повітря та Директива про промислові відходи. В рамках Римського договору, який замінив Кіотський протокол, також були опубліковані нові правила щодо загальноєвропейських лімітів викидів парникових газів і аукціонів квот на викиди для періоду 2021-2030 років.

Європейський досвід управління екологічною безпекою є важливим прикладом для інших країн світу. Європейський Союз, як найбільший економічний блок, активно впроваджує політики, спрямовані на захист навколишнього середовища та забезпечення сталого розвитку. Таблиця, що представлена нижче, підсумовує основні аспекти європейської екологічної політики, інституції, що відповідають за реалізацію цих політик, а також ключові

ініціативи та інструменти, які використовуються для досягнення високого рівня екологічної безпеки. Вона дозволяє краще зрозуміти, як ЄС реагує на глобальні екологічні виклики та як його досвід може бути застосований у інших регіонах світу.

Таблиця 1.2. Досвід ЄС в управлінні екологічною безпекою

Актуальні проблеми	Зміст
Які основні екологічні виклики постають перед Європейським Союзом?	Зміна клімату, забруднення довкілля, виснаження природних ресурсів, захист біорізноманіття, забруднення повітря, води та ґрунту.
Які ключові інституції ЄС відповідальні за екологічну безпеку?	Європейська комісія, Європейська агенція з навколишнього середовища (ЕЕА), національні екологічні органи країн-членів ЄС.
Які основні ініціативи ЄС у сфері екологічної безпеки?	"Зелена угода", Програма дій у сфері довкілля до 2030 року, система торгівлі викидами, стратегії щодо біорізноманіття, перехід до кліматичної нейтральності.
Яка роль громадськості в екологічній політиці ЄС?	Громадськість активно залучається через консультації, участь у розробці екологічних планів та програм, доступ до екологічної інформації.
Які економічні інструменти використовує ЄС для екологічної безпеки?	Екологічні податки, субсидії на розвиток зелених технологій, система торгівлі викидами, ліцензії на використання природних ресурсів.

Примітка. Складено автором.

Європейський досвід у сфері управління екологічною безпекою демонструє важливість системного підходу до вирішення екологічних проблем. Завдяки чітко визначеним інституціям, стратегічним ініціативам, економічним механізмам і міжнародному співробітництву, ЄС змінює підходи до екологічної безпеки, сприяючи глобальному сталому розвитку. Країни Європи показали, що ефективна політика у сфері захисту навколишнього середовища не лише покращує якість життя населення, але і стимулює інновації, забезпечує економічну стабільність і сприяє міжнародному співробітництву. Досвід ЄС є корисним для інших країн, які прагнуть впроваджувати схожі ініціативи для боротьби зі змінами клімату та збереження природних ресурсів.

Східний регіон Європи, зокрема Словаччина, характеризується значним промисловим забрудненням повітря та води через наявність у цих країнах вугільних та хімічних підприємств. Словаччина, яка посідає 28-е місце в Індексі екологічної ефективності (ЕПІ), має національне законодавство в сфері охорони навколишнього середовища, закріплене в Конституції, що гарантує право на здорове довкілля. Законодавча база включає норми щодо відходів, рибальства, збору та збереження екологічної інформації, а також оцінки впливу на довкілля [11]. Вищим органом управління є Міністерство охорони довкілля, яке має 72 регіональні відділення та Словацьку екологічну інспекцію. Однак через розгалужену систему управління в країні існують труднощі з ефективною реалізацією законодавства.

Північний регіон ЄС, на прикладі Данії, відзначається гармонійним розвитком і раціональним використанням природних ресурсів. Данія займає 3-є місце в індексі ЕПІ та має довгу історію екологічної політики, починаючи з комплексного закону про охорону довкілля 1973 року, який базувався на попередніх законах про охорону здоров'я та запобігання промислового забрудненню. У 1971 році було створено Міністерство охорони довкілля. Міністерство клімату та енергетики, Екоеконімічна рада, Агентство охорони довкілля та Датське агентство природи також відіграють важливу роль у регулюванні екологічних питань.

Основним нормативним актом у сфері захисту довкілля є Закон про охорону навколишнього природного середовища. Він включає правила щодо використання хімічних речовин, забруднення ґрунтів і екологічної відповідальності. Близько 60% території Данії займають сільськогосподарські землі, тому екологічна політика країни зосереджується на раціональному використанні добрив та рослин, а також національних програмах щодо нітратів [12].

На відміну від згаданих країн, Франція має Екологічний кодекс, що включає широкий спектр нормативних актів, які регулюють питання екологічної безпеки. Він охоплює правила збереження природних ресурсів, контроль за

небезпечними видами діяльності, порядок оцінки впливу на довкілля, а також управління громадськими екологічними ініціативами. Крім того, французьке законодавство містить Гірничо-енергетичний кодекс та Кодекс здоров'я.

Вищий державний орган у сфері охорони навколишнього середовища – це Міністерство екології та інклюзивного переходу, яке впроваджує свою політику через п'ять основних департаментів: енергетики та клімату; інфраструктури, транспорту і моря; планування, житла та природи; попередження технологічних ризиків; і цивільної авіації. Додатково, Генеральна рада з питань навколишнього середовища та сталого розвитку виконує функції консультативного органу, надаючи поради уряду щодо екологічних питань та оцінюючи вплив державних і приватних екологічних проєктів на довкілля.

У Франції діє широка мережа адміністративних органів, які опікуються специфічними екологічними питаннями, включаючи ядерну безпеку, радіоактивні відходи тощо. Місцеві органи також мають повноваження впроваджувати адміністративні заходи щодо порушників екологічної безпеки.

Важливим аспектом французької системи є можливість громадян доступу до екологічної інформації та їх участь у вирішенні екологічних проблем. Кодекс відносин між громадськістю та державою зобов'язує представити будь-яке рішення, план або захід державного управління, що може вплинути на стан навколишнього середовища, на розгляд громадян. Громадськість має право висловлювати свої думки, коментарі та спостереження, зокрема через Інтернет [13].

Наразі у світі діють численні міжнародні організації, зокрема ООН, ЮНІДО, ЮНЕСКО, ОБСЄ, НАТО та інші, які зосереджують увагу на питаннях екологічної безпеки. Уже в 2003 році Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) та Програма ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП) запустили важливу ініціативу, започаткувавши Програму розвитку ООН (ПРООН) і спільний проєкт "День екологічної безпеки та співпраці в Південно-Східній Європі та Центральній Азії (ENVSEC)." Пізніше до цієї ініціативи приєдналася НАТО, яка наразі координує свої екологічні проєкти разом із ОБСЄ,

ЮНЕП і ПРООН [14]. Проекти НАТО здійснюються в рамках програми "Наука заради миру та безпеки" і діяльності Комітету з проблем сучасного суспільства (CDSM), який є платформою для обміну досвідом та знаннями щодо технічних, наукових і політичних аспектів екологічних і соціальних питань як у цивільній, так і у військовій сферах. Основна мета — вирішення проблем безпеки та соціальних викликів, пов'язаних із довкіллям [15].

Превенція екологічних злочинів на міжнародному рівні також є важливим елементом екологічної безпеки. Відмінним прикладом такої політики є Департамент екологічної безпеки (ENS) Інтерполу, створений у 2009 році. Цей департамент активно співпрацює з іншими міжнародними організаціями та 190 країнами-членами для кращого впровадження екологічних стандартів і угод [16].

Наприклад, у Німеччині вирішення питань екологічної безпеки, зокрема організація захисту населення і територій від природних, техногенних і військових загроз, покладається на Міністерство внутрішніх справ. Німеччина активно використовує економічні інструменти для забезпечення екологічної безпеки, включаючи екологічні збори, ліцензії на взаємодію з довкіллям, податки й інші платежі. Значні фінансові ресурси спрямовуються на дослідження та розробку екологічних технологій [17].

У Великій Британії загальне управління системою екологічної, технологічної та цивільної безпеки здійснюється Міністерством внутрішніх справ через відповідний департамент і Міжвідомчу комісію з планування, яка координує діяльність інших міністерств. На місцевому рівні ключову роль виконують ради графств, адміністративні округи та муніципалітети через спеціально створені комісії [18].

Загалом, варто зазначити, що Європейський Союз має один із найефективніших механізмів підтримки екологічної безпеки у світі. Європейська комісія стала однією з перших організацій, яка визнала зміну клімату серйозною загрозою для екологічної безпеки. У 2013 році Рада закордонних справ ухвалила рішення включити кліматичну безпеку до зовнішньої політики [19]. ЄС націлений на досягнення високого рівня екологічної безпеки, зокрема через

реалізацію "зеленої угоди", спрямованої на очищення економіки. Європейський Союз має амбітну мету стати першим кліматично нейтральним континентом до 2050 року, що може стати зразком для інших світових лідерів, таких як США та Китай, і стимулом для Африки та Азії [19].

Досвід Європейського Союзу у сфері управління екологічною безпекою демонструє важливість комплексного підходу до вирішення екологічних проблем. Завдяки впровадженню "зеленої угоди", кліматичних програм і міжнародних ініціатив, ЄС створює модель екологічно відповідальної державної політики, яка враховує інтереси як нинішнього, так і майбутніх поколінь. Європейський підхід до екологічної безпеки ґрунтується на партнерстві, науково обґрунтованих рішеннях і використанні економічних стимулів, що може служити прикладом для інших країн світу.

Додамо, що Європейський Союз має добре розвинуту систему управління екологічною безпекою, що базується на міжнародних угодах, правових нормах, технологічних інноваціях та участі громадськості. Одними з ключових елементів є: інтеграція екологічної політики в усі сфери економіки та державного управління; система моніторингу та звітності, що забезпечує прозорість і контроль за дотриманням екологічних норм; інвестиції в зелений перехід (відновлювані джерела енергії, енергоефективність); стимулювання циркулярної економіки через законодавство і фінансові механізми; широка участь громадськості в ухваленні рішень через доступ до інформації та консультації.

Європейський досвід управління екологічною безпекою демонструє ефективність інтеграції екологічної політики в різні сфери, застосування новітніх технологій і залучення громадськості до процесів прийняття рішень. Для України доцільно перейняти такі елементи: створення ефективної системи моніторингу та звітності, розвиток відновлюваної енергетики, стимулювання циркулярної економіки через державну підтримку, а також підвищення участі громадськості у формуванні екологічної політики. Це сприятиме покращенню екологічної ситуації та досягненню сталого розвитку.

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ДЕРЖАВИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ ТА УКРАЇНІ

2.1. Загальна характеристика основних тенденцій та показників екологічної безпеки Європейського Союзу та України

Екологічна безпека є ключовою складовою сталого розвитку, яка визначає якість життя сучасного і майбутнього поколінь. У Європейському Союзі (ЄС) вона є одним із пріоритетних напрямів політики, що відображається у стратегічних документах, таких як Європейський зелений курс, спрямований на досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року. Водночас Україна, перебуваючи в процесі інтеграції до ЄС, також спрямовує свої зусилля на вирішення екологічних викликів, зокрема через гармонізацію національного законодавства з європейськими стандартами. У цьому контексті аналіз основних тенденцій і показників екологічної безпеки є важливим для розуміння стану довкілля, виявлення ключових проблем і визначення перспектив розвитку екологічної політики.

Екологічна безпека є однією з основних складових стійкого розвитку країни, яка визначає рівень захисту навколишнього середовища та здоров'я населення від шкідливого впливу антропогенних факторів. Для України, з огляду на високий рівень індустріалізації, значну кількість забруднюючих підприємств та глобальні екологічні виклики, важливим завданням є забезпечення ефективного управління природними ресурсами та зменшення негативного впливу на навколишнє середовище. Сучасні тенденції в екологічній політиці України демонструють прагнення до інтеграції в європейські стандарти екологічної безпеки, підвищення ефективності використання ресурсів і розвитку зеленої економіки. Цей процес потребує удосконалення законодавства, впровадження інноваційних екологічних технологій, а також активної участі держави, бізнесу та громадськості у збереженні екологічної стабільності.

У травні 2002 року Європейський Союз ратифікував Кіотський протокол до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату, який був прийнятий у 1997 році, а Україна підписала його в 2004 році. З метою зниження глобального забруднення

повітря ЄС почав застосовувати норми, встановлені протоколом, і впроваджувати пілотні проекти, пов'язані з торгівлею емісіями та іншими механізмами для очищення атмосфери. Вони сприяють закриттю підприємств, які використовують екологічно шкідливі технології, і інвестуванню в нові, більш чисті технології, що відкривають можливості для країн з перехідною економікою.

У ЄС на цей момент прийнято сім програм дій у галузі охорони довкілля, що дозволяє умовно поділити розвиток екологічного законодавства на етапи, які зобразимо схематично.

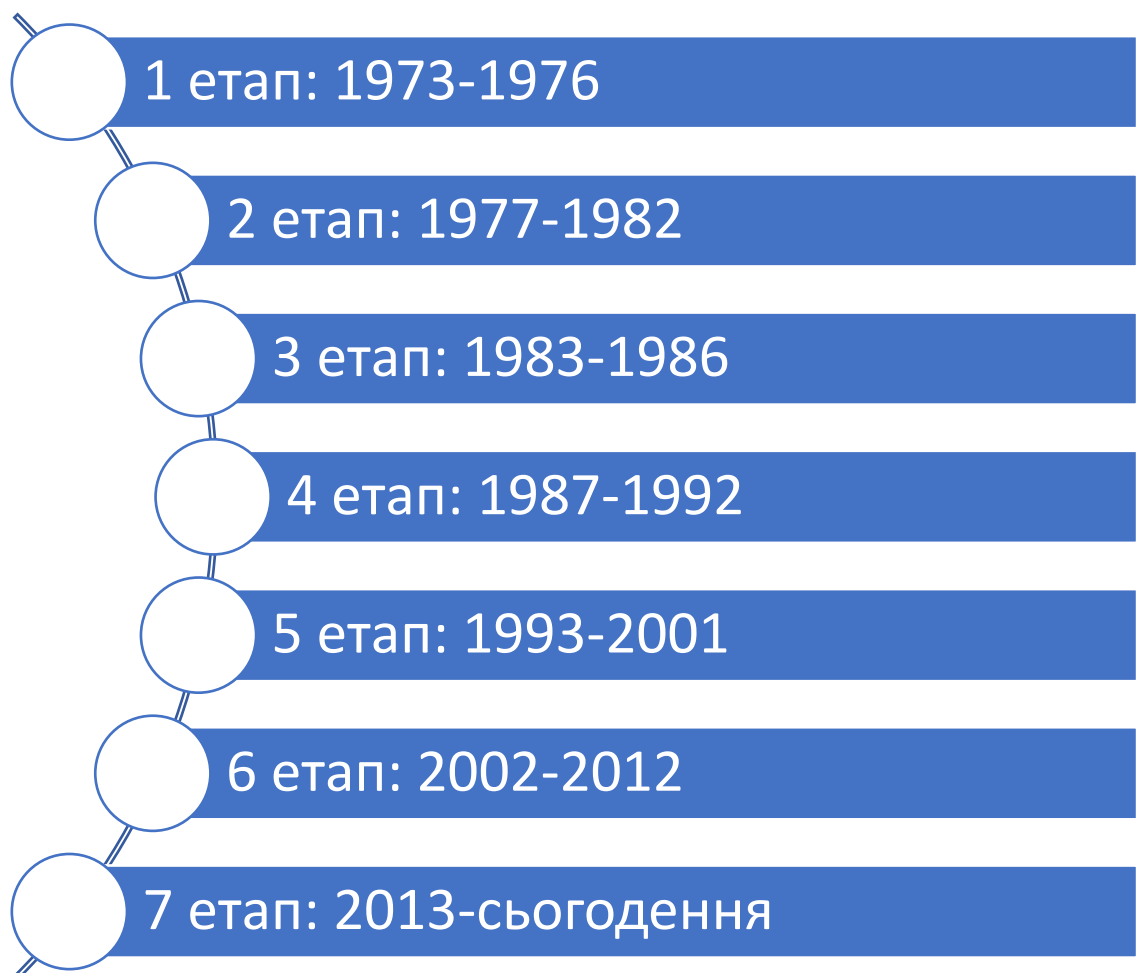

Рис. 2.2. Етапи розвитку екологічного законодавства ЄС
Джерело: складено автором на основі [20].

Перший етап розпочався з утворення Європейського Співтовариства і тривав до 1976 року. Другий етап (1977-1982 рр.) реалізував Дві програми дій, які фокусувалися на запобіганні забрудненню та захисті біосфери. Третій етап

(1983-1986 рр.) передбачав нові положення щодо інтеграції екологічної політики в інші сфери та підвищення уваги до оцінки впливу на навколишнє середовище.

Четвертий етап розвитку екологічного законодавства в Європейському Союзі охоплює період з 1987 до 1992 року. Цей етап розпочався з прийняття 19 жовтня 1987 року Четвертої програми дій у сфері навколишнього середовища. Програма більше зосереджувалася на пошуку нових шляхів для інтеграції екологічної політики в інші політики ЄС, зокрема у сфері розробки екологічних стандартів, управління всіма видами впливу на навколишнє середовище, забезпечення більшого доступу громадськості до екологічної інформації, розвиток екологічної освіти, біотехнологій та управління природними ресурсами. Особлива увага приділялася охороні специфічних природних територій, таких як гірські та берегові зони. У 1987 році були внесені зміни до Договору про заснування Європейського економічного співтовариства, де було додано новий розділ "Навколишнє середовище", що визначав основні цілі ЄС у цій сфері, серед яких охорона та покращення якості навколишнього середовища, захист здоров'я людей та раціональне використання природних ресурсів [21].

П'ятий етап, що тривав з 1993 по 2001 роки, був реалізований через П'яту програму дій з навколишнього середовища, в якій особлива увага приділялася сталому управлінню природними ресурсами, інтегрованому контролю за забрудненням, зменшенню споживання невідновлюваних енергоносіїв та розвитку екологічного транспорту. Крім того, програма передбачала покращення стану навколишнього середовища в морських зонах та поліпшення громадського здоров'я. Одним із важливих елементів цього етапу став Амстердамський договір 1997 року, що закріпив принцип охорони навколишнього середовища як основний принцип діяльності ЄС. У 1998 році було підписано Оргуську конвенцію, яка гарантує доступ до екологічної інформації, участь громадськості в прийнятті рішень та доступ до правосуддя з питань навколишнього середовища.

Шостий етап, що охоплює період з 2002 року, був реалізований через Шосту програму дій ЄС з навколишнього середовища, яка діяла до 2012 року. Ця

програма мала на меті досягнення сталого розвитку та передбачала координацію заходів серед країн ЄС, кандидатів на вступ до союзу та інших європейських держав, а також міжнародних екологічних організацій .

Сьомий етап розвитку законодавства в галузі охорони навколишнього середовища охоплює період з 2013 до 2020 року, і його реалізація проходить під гаслом "жити добре в межах нашої планети". Ключові проблеми та завдання цієї програми включають: швидку зміну зовнішніх умов, зростаючу взаємозалежність екологічних, економічних і соціальних питань, збільшення попиту на природні ресурси та його вплив на навколишнє середовище, розширення ЄС і різноманітність національних умов, збільшення тиску на екосистеми, втрату біорізноманіття, проблему відходів, погіршення якості повітря у містах, забруднення води та забезпечення необхідних інвестицій у підтримку здоров'я людей і зміну клімату. Ця програма базується на досягненнях 40 років екологічної політики ЄС і намагається реалізувати новітні ініціативи, такі як дорожня карта ресурсів та стратегія збереження біорізноманіття до 2020 року .

У загальному підсумку, екологічні програми ЄС враховують різноманітність ситуацій у різних регіонах Союзу, а також необхідність прискореного розвитку менш розвинутих регіонів, з акцентом на захист їх природних ресурсів як основи економічного розвитку та соціального процвітання. Відповідно, у розвинутих регіонах завдання полягає в підтримці високої якості довкілля та природних ресурсів для сталого економічного розвитку. До основних ефективних ознак державного регулювання екологічної безпеки в країнах Західної Європи можна віднести ініціативи місцевих органів влади, спрямовані на екологічну безпеку, розробку та впровадження нових екологічно чистих технологій, а також наявність ефективної державної системи екологічного регулювання [22].

У контексті досвіду ЄС важливим напрямом реалізації регіональної екологічної політики є створення умов для реалізації базових екологічних прав людини, передбачених Організацією Конвенцією (1998 р.), а також забезпечення

доступу до екологічної інформації на регіональному рівні, як це прописано в українському законодавстві (Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища", 1991 р.) . Одним із елементів механізму реалізації цієї політики є система інформаційно-аналітичного забезпечення (СІАЗ), яка дозволяє здійснювати ефективний зворотний зв'язок між усіма суб'єктами екологічних відносин на регіональному рівні. Завдяки СІАЗ інформація про стан довкілля та природоохоронні заходи може бути використана для прийняття обґрунтованих рішень за допомогою комп'ютерних моделей підтримки прийняття рішень, включаючи діагностичні моделі для виявлення потенційних проблем і інформаційно-довідкові моделі для вирішення поточних завдань органів регіонального управління [23].

Навколишнє середовище вважається безпечним, якщо його стан відповідає критеріям, стандартам, обмеженням і нормам, що визначені законодавством і стосуються чистоти (незабрудненості), ресурсоекономності (невиснаження), екологічної стійкості, санітарних вимог, біорізноманіття та здатності задовольняти інтереси громадян [6, с. 184]. Згідно зі статтею 33 Закону України "Про охорону навколишнього природного середовища", визначені певні екологічні нормативи безпеки, зокрема гранично допустимі викиди та скиди забруднювальних хімічних речовин, рівні допустимих шкідливих впливів фізичних і біологічних факторів тощо. Встановлення екологічних нормативів має враховувати санітарно-гігієнічні та санітарно-протиепідемічні вимоги і норми [1]. Якісні показники навколишнього середовища класифікують на три рівні.

1) Найвищий рівень якості середовища – це чисте природне середовище, де рівень забруднення мінімальний, що не спричиняє змін нормального екологічного стану регіону. Такі регіони рідкісні, оскільки сучасні промислові технології ще не досягли високих стандартів екологічної чистоти.

Рис. 2.1. Якісні показники навколишнього природного середовища
Джерело: [24, с. 55].

2) Другий рівень охоплює сприятливе природне середовище, де можливе забруднення в межах, що не шкодять здоров'ю людини. Проте можуть бути фактори, які негативно впливають на психіку людини (наприклад, запахи, що викликають алергічні реакції, хоча вони не шкідливі для здоров'я) [24, с. 56].

3) Третій рівень відображає безпечне середовище, в якому допускаються певні негативні фактори, але вони не становлять загрози для людини.

Одним з основних природних ресурсів, що забезпечують життя, є атмосферне повітря. Постійне забруднення атмосфери негативно впливає на якість повітря, ґрунтів, водних ресурсів та рослинності, погіршує стан навколишнього середовища, змінює клімат і загрожує здоров'ю населення. Науковці визначили, що в структурі факторів ризику для здоров'я повітряне забруднення займає перше місце (66,7%), тоді як продукти харчування – друге (13,5%), а шумове забруднення – третє (12,6%) [25, с. 20].

Забруднення повітря наразі є серйозною загрозою для здоров'я, оскільки забруднювальні речовини з атмосфери широко поширені і можуть потрапляти в різні середовища. Наприклад, опади забруднюють водойми на 10%, а також ґрунт. Крім того, забруднене повітря потрапляє в організм через дихальні шляхи.

Однак кількісний вплив якості повітря на здоров'я людини залишається недостатньо визначеним через складність досліджень, обмеженість контролю за рівнем забруднення та вплив погодних умов. Забруднення може призвести до захворювань органів дихання, але ці хвороби можуть мати й інші причини, наприклад, куріння або алергени.

Ще однією важливою проблемою є збереження та раціональне використання водних ресурсів, які мають значення для розвитку господарства і побуту. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), близько 25% населення планети щороку помирає через ризик споживання неякісної питної води, і понад 80% усіх захворювань пов'язані з її вживанням. В Україні це питання є надзвичайно важливим через недостатнє водопостачання, надмірне забруднення водойм, високий рівень споживання води та погану ефективність водоочисних установок.

Для інтеграції європейського досвіду в систему управління необхідно перш за все змінити законодавство щодо управління відходами, орієнтуючи його на такі принципи:

- відповідальність за утилізацію утворених відходів;
- забезпечення фінансових зобов'язань виробниками, що завдають шкоди навколишньому середовищу;
- оптимізація виробничих процесів з метою зменшення негативного впливу на довкілля [26, с. 30].

З 2019 року в Україні реалізується програма EU4Environment, фінансована Європейським Союзом і здійснювана консорціумом міжнародних партнерів, серед яких Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Європейська економічна комісія ООН (ЄЕК ООН), Програма ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП), Організація ООН з промислового розвитку (ЮНІДО) і Світовий банк. Головною метою програми є допомога Україні у формуванні "зеленої" економічної політики, впровадженні ресурсоефективного та чистого виробництва (RESP), дотриманні екологічних норм, покращенні екологічного стану населення та підготовці національних експертів з методів

RESP і їхнього застосування. Ресурсоефективне та чисте виробництво [27] передбачає підвищення економічної ефективності, зменшення виробничих ризиків для людей і зниження навантаження на навколишнє середовище. Основною умовою впровадження РЗЕК є перехід від "ігнорування" до "запобігання", що реалізується через постійне застосування комплексної превентивної екологічної стратегії. Однією з популярних концепцій є циркулярна економіка, яка пропонує модель "споживання – повторне використання – переробка", що дозволяє зменшити кількість відходів і знизити ризики для населення та довкілля.

Впровадження РЗЕ здійснюється через різні методи: зміна виробничих процесів і технологій, заміна вхідних ресурсів, розробка нових продуктів або альтернативних матеріалів, повторне використання відходів і побічних продуктів, заміна небезпечних матеріалів на більш екологічні, впровадження нових технологій, зниження енергоспоживання, використання відновлювальних джерел енергії та інші заходи. Одним із шляхів розвитку циркулярної економіки є створення екоіндустріальних парків, які сприяють співпраці підприємств у межах однієї країни та міжнародної кооперації. Це дозволяє ефективно обмінюватися ресурсами та відходами, повторно використовувати матеріали, продукти та воду, що забезпечує "промисловий симбіоз" [28].

Повномасштабне вторгнення країни-агресора спричинило серйозні руйнування у різних сферах, включаючи значні пошкодження підприємств усіх розмірів. Програма EU4Environment постійно розширює свою діяльність в Україні, сприяючи відновленню і переміщенню підприємств. Використання світових прикладів впровадження маловідходних, енерго- та ресурсозберігаючих технологій, а також нетрадиційних джерел енергії є важливим шляхом для відновлення виробничого потенціалу України та підвищення її конкурентоспроможності на міжнародній арені.

Основні показники екологічної безпеки України охоплюють кілька важливих аспектів, зокрема стан природних ресурсів, рівень забруднення навколишнього середовища, а також вплив антропогенних чинників на

екосистеми. За даними Національного інституту стратегічних досліджень, ключовими індикаторами екологічної безпеки є такі: рівень забруднення повітря та води, масштаби деградації земель, рівень викидів парникових газів, а також стан біорізноманіття і вплив зміни клімату [29].

Однією з важливих складових є вивчення антропогенного навантаження на екосистеми, яке визначає рівень негативного впливу людської діяльності на природу. У цьому контексті варто зазначити, що війна в Україні додала нових викликів для забезпечення екологічної безпеки, зокрема через пошкодження інфраструктури та забруднення територій [30].

Ще одним важливим показником є ефективність державної екологічної політики, спрямованої на зменшення впливу забруднювачів на навколишнє середовище та збереження природних ресурсів

Ці показники не лише визначають актуальні екологічні проблеми, але й стають основою для розробки політик і заходів щодо поліпшення екологічної ситуації в країні. Важливо, що для досягнення стабільної екологічної безпеки необхідна інтеграція міжнародних стандартів, наукових досліджень і сучасних технологій у сфері охорони навколишнього середовища [29; 31].

Аналіз основних тенденцій і показників екологічної безпеки України показує, що країна робить важливі кроки у напрямку сталого розвитку, зокрема через впровадження ресурсоефективних і екологічно чистих технологій, а також інтеграцію європейських стандартів у національну політику. Проте, існуючі проблеми, такі як високий рівень забруднення навколишнього середовища, потребують значних зусиль для їх вирішення. Для забезпечення стабільної екологічної безпеки України необхідно посилити контроль за виконанням екологічних норм, збільшити інвестиції в зелений сектор економіки, а також розвивати нові підходи до управління природними ресурсами. Впровадження інноваційних рішень і міжнародне співробітництво є важливими чинниками, які можуть сприяти досягненню високого рівня екологічної безпеки і стійкого розвитку країни в майбутньому.

Дослідження основних тенденцій і показників екологічної безпеки ЄС і України демонструє наявність як спільних, так і унікальних викликів у цій сфері. ЄС задає високі стандарти екологічної політики, зосереджуючи увагу на інноваціях, відновлюваних джерелах енергії та зниженні викидів парникових газів. Україна, своєю чергою, робить важливі кроки у наближенні до європейських стандартів, хоча залишається низка проблем, зокрема забруднення довкілля та недостатній рівень фінансування екологічних ініціатив. Подальший розвиток співпраці між Україною та ЄС у сфері екологічної безпеки може сприяти збереженню природних ресурсів, покращенню якості життя населення та забезпеченню стійкого розвитку в умовах сучасних глобальних викликів.

2.2. Аналіз напрямів управління екологічною безпекою держави у контексті імплементації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом

Управління екологічною безпекою є важливою складовою загальної стратегії сталого розвитку будь-якої держави. Україна, як учасник міжнародних угод, активно інтегрує європейські екологічні стандарти і практики в свою національну політику. Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом було визначено важливість адаптації законодавства та управлінських підходів у галузі охорони навколишнього середовища до європейських норм. Це дозволяє Україні не лише покращити стан навколишнього середовища, а й забезпечити економічну стабільність і сталий розвиток. Однак реалізація цих завдань потребує ефективної імплементації та моніторингу виконання екологічних стандартів, а також адаптації національної інфраструктури до європейських вимог.

Одним із основних принципів екологічної політики ЄС є принцип "забруднювач платить", який має превентивний ефект у випадках порушення екологічних стандартів і сприяє досягненню цілей, визначених європейською політикою та відповідними директивами. Принцип попереджувальних заходів забезпечує оперативне реагування на загрози для здоров'я людей, тварин, рослин

та навколишнього середовища. Адаптація та впровадження основних принципів екологічної політики ЄС є важливою умовою для подальшого сталого розвитку України. Важливим аспектом є делегування реалізації екологічної політики ЄС природоохоронним організаціям європейського масштабу. Це дає змогу уникати суб'єктивізму в екологічних рішеннях окремих країн і створює можливості для ініціювання гармонізації законодавства у сфері охорони довкілля. Таким чином, ключовими суб'єктами, які розробляють та впроваджують екологічну політику ЄС, є Європейський парламент, Рада ЄС, Європейська комісія, Суд ЄС, Омбудсмен ЄС, Європейський інвестиційний банк та інші спеціалізовані органи. Підписання Угоди про асоціацію між ЄС та Україною активізувало співпрацю між цими сторонами, що раніше носила переважно декларативний характер. В Україні політика охорони довкілля реалізується на п'яти рівнях: стратегічний, галузевий та міжгалузевий, місцеве самоврядування, органи місцевого самоврядування, та державне управління [32, с. 40].

Вважаємо, що існують два основні напрямки для вдосконалення законодавства з екологічної безпеки з метою наближення його до стандартів екологічного законодавства ЄС: гармонізація національного екологічного законодавства з європейським та укладення двосторонніх і багатосторонніх угод у сфері екологічної безпеки з країнами-членами ЄС і потенційними кандидатами на вступ до ЄС. Процес адаптації природоохоронного законодавства України до законодавства ЄС включає поступове прийняття та впровадження нормативно-правових актів України, які відповідають вимогам ЄС. У літературі цей процес описується термінами «гармонізація» та «адаптація». В.І. Андрейцев зазначає, що це означає приведення правових норм, зокрема в сфері охорони навколишнього середовища, до відповідності основним міжнародним стандартам і добровільно взятим зобов'язанням перед міжнародними організаціями, такими як ООН або ЄС. Міністерство юстиції України є органом, відповідальним за адаптацію національного законодавства до законодавства ЄС, а також координує роботу центрів, таких як Центр перекладу актів європейського права та Центр порівняльного правознавства. Україна вже підписала угоди у

сфері екології з низкою країн ЄС, таких як Німеччина, Швеція, Фінляндія, Нідерланди, а також з державами, що є потенційними кандидатами на вступ до ЄС, включаючи Республіку Македонію, Молдову та Грузію [32, с. 85-86].

Імплементація стандартів ЄС у ядерному законодавстві України є важливою складовою розвитку національної екологічної політики та правової системи в рамках євроінтеграції. Важливим кроком у цьому процесі стало набрання чинності Угодою між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їх державами-членами, підписаною 27 червня 2014 року (Угода про асоціацію). Відповідно до цієї Угоди Україна зобов'язалася співпрацювати у цивільному ядерному секторі шляхом виконання окремих угод між сторонами, що регулюють питання у цій сфері, відповідно до повноважень ЄС та його держав-членів, а також Євратому та його членів, згідно з юридичними процедурами кожної зі Сторін [33].

У контексті цієї Угоди, Україна повинна приєднатися до директив Євратому, зокрема стосовно: контролю і нагляду за транспортуванням радіоактивних відходів і відпрацьованого ядерного палива [34]; впровадження європейських рамок для безпечного поводження з радіоактивними відходами і відпрацьованим паливом [35]; встановлення стандартів безпеки для захисту від іонізуючого випромінювання [36]; а також створення загальних рамок для ядерної безпеки ядерних установок [37].

Наразі необхідно прискорити розвиток стандартів ЄС у ядерній сфері, враховуючи сучасні тенденції забезпечення ядерної безпеки в Україні [38]. Ці питання також потребують активної реакції з боку державних органів, щоб покращити національне законодавство в частині впровадження стандартів ядерної безпеки ЄС.

Імплементація законодавства ЄС в Україні, як зазначено на сайті Міністерства екології, відбувається у восьми ключових секторах і регулюється 29 нормативними актами ЄС у цій сфері. 21 серпня 2014 року Міністерство екології презентувало «Національну стратегію адаптації законодавства України до законодавства ЄС у сфері охорони навколишнього середовища», в якій основна

увага приділена ст. 363 глави 6 «Довкілля» та додатку XXX до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. На основі цієї стратегії були розроблені плани реалізації природоохоронних директив, які наразі проходять повторне погодження в органах виконавчої влади і найближчим часом будуть представлені на розгляд Кабінету Міністрів України [39].

Одним з важливих проєктів є «Підтримка України в наближенні до екологічного законодавства ЄС», який зосереджений на трьох основних секторах:

1. горизонтальні директиви (система екологічного управління та інтеграція екологічної політики з іншими галузями);
2. якість води та управління водними ресурсами;
3. охорона навколишнього середовища, включаючи Директиву про збереження диких птахів і природних середовищ для дикої флори та фауни [39].

Ці ініціативи сприятимуть підвищенню рівня екологічної безпеки в Україні, відповідно до європейських стандартів.

У межах виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, укладеної в 2022 році, Верховна Рада України прийняла та планує прийняти ряд законів, що стосуються європейської інтеграції в сфері природоохоронної політики та природокористування. Зокрема, серед них є:

1. Законопроект «Про забезпечення конституційних прав громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля», що визначає правові основи запобігання, контролю та ліквідації промислового забруднення навколишнього середовища. Прийняття цього закону має на меті зменшення впливу галузі на навколишнє середовище і обмеження викидів забруднюючих речовин відповідно до європейських стандартів екологічної безпеки.

2. Імплементация європейських правил щодо територій Смарагдової мережі в Україні (законопроект № 4461), що передбачає створення правових і організаційних засад для їхнього функціонування, що має забезпечити охорону важливих природних середовищ та видів.

3. Законопроект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо використання піротехнічних виробів» (реєстр. № 7438), який передбачає посилення контролю за використанням піротехніки та забезпечення громадської безпеки, а також гармонізацію законодавства з європейськими нормами.

4. Законопроект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної системи моніторингу довкілля», що покращить екологічний моніторинг, зокрема за допомогою дистанційного зондування у співпраці з країнами ЄС.

Ці ініціативи сприяють запровадженню європейських підходів до екологічної політики та виконанню Україною зобов'язань, визначених Угодою про асоціацію з ЄС, зокрема щодо імплементації екологічних директив. Підписання цієї угоди стало важливим кроком для розвитку екології та кліматичних реформ в Україні, наближаючи країну до стандартів ЄС і сприяючи покращенню навколишнього середовища та здоров'я громадян.

Цей процес є важливим для успішної реалізації екологічних реформ і досягнення Цілей сталого розвитку до 2030 року, що потребує значних змін у соціально-економічній, екологічній та правовій сферах України.[40, с. 7-8].

Основні напрями та досягнення за 2022 рік:

1. Енергетика: Відповідно до Додатка XXVII до Угоди про асоціацію, Україна впровадила значні зміни у сфері енергетичної політики, які отримали високу оцінку Єврокомісії.

2. Митна політика: Оновлено Додаток XV до Угоди, прийнято законодавчі акти, включно із Законом №1999, що відповідає положенням Митного кодексу ЄС. Україна також долучилася до програми ЄС «Митниця».

3. Бухгалтерський облік та аудит: Закон №2435-IX привів бухгалтерську звітність до стандартів ЄС, сприяючи прозорості й інвестиційній привабливості.

4. Діяльність компаній: Закон №2465-IX впровадив електронне голосування, механізми акціонерного представництва та інші положення згідно з директивами ЄС.

5. Податкова система: DG TAXUD підтвердила відповідність українського податкового законодавства Директиві 2006/112/ЄС [41].

Основні напрями та досягнення за 2023 рік:

1. Права національних меншин: Закон №2827-IX удосконалив захист прав національних меншин.

2. Реклама: Новий закон забезпечив відповідність реклами вимогам Директиви 2010/13/ЄС.

3. Митна політика: Запроваджено положення Митного кодексу ЄС, зокрема щодо авторизованих економічних операторів.

4. Енергетика: Закон №3141-IX реалізував положення Регламенту (ЄС) №1227/2011, а також прийнято нові постанови НКРЕКП.

5. Цивільний захист: Україна приєдналася до Механізму цивільного захисту Союзу.

6. Інтелектуальна власність: Накази щодо сертифікації географічних зазначень.

7. Авторське право: Закон №2811-IX гармонізував українське законодавство із нормами ЄС.

8. Економічна конкуренція: Закон №3295-IX посилив інституційну спроможність Антимонопольного комітету.

9. Підприємництво: Ратифікована Угода про участь у програмі ЄС «Єдиний ринок».

Підсумки за 2014–2023 роки:

- Прогрес у виконанні Угоди про асоціацію зріс з 72% у 2022 році до 77% у 2023 році. Загальний показник виконання завдань досяг 88%.
- Кабінет Міністрів України виконав 86% завдань.
- Верховна Рада України — 64%, інші органи влади — 62% [42].

Аналіз напрямків управління екологічною безпекою України в контексті імплементації Угоди про асоціацію показує, що, незважаючи на значний прогрес у гармонізації екологічного законодавства, існують виклики, пов'язані з недостатньою фінансовою підтримкою, проблемами координації між

державними органами та підприємствами, а також з відсутністю належної інфраструктури для забезпечення сталого розвитку. Однак інтеграція європейських екологічних стандартів сприяє значному покращенню якості повітря, водних ресурсів та управління відходами в Україні. У майбутньому важливо продовжити роботу над вдосконаленням національних механізмів управління екологічною безпекою для забезпечення довгострокової екологічної стабільності країни.

РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

3.1. Шляхи удосконалення управління екологічною безпекою України в умовах воєнного стану

Екологічна безпека є невід'ємною частиною національної безпеки, а в умовах воєнного стану її значення набуває особливої актуальності. Воєнні конфлікти призводять до масштабних екологічних катастроф, таких як забруднення водних і ґрунтових ресурсів, знищення природних екосистем та порушення здоров'я населення. Це ставить перед Україною завдання удосконалення системи управління екологічною безпекою, яка повинна бути здатною ефективно реагувати на нові загрози, виникаючі в умовах збройних конфліктів.

Управління екологічною безпекою під час збройних конфліктів є однією з найбільш важливих та складних проблем сучасності. Під час військових дій екологічні загрози значно зростають через застосування військової техніки, руйнування інфраструктури, забруднення навколишнього середовища та інші фактори. Це ставить під загрозу не лише здоров'я людей і стабільність екосистем, але й може мати серйозні довгострокові наслідки для природних ресурсів та життя майбутніх поколінь. Важливо зазначити, що управління екологічною безпекою в умовах війни повинно поєднувати вимоги захисту довкілля з необхідністю забезпечення безпеки країни. Це передбачає здійснення низки заходів, спрямованих на мінімізацію екологічних ризиків і збереження природних ресурсів у зоні конфлікту, а також ліквідацію наслідків екологічних катастроф, що виникають в результаті бойових дій. Для досягнення цього необхідна тісна співпраця між урядами, військовими і цивільними організаціями, а також міжнародними партнерами. Це вимагає розробки ефективних стратегій, застосування новітніх технологій і практик, а також активної координації на різних рівнях – від місцевого до міжнародного [43, с. 219-224].

Як зазначає вчений Н. Власюк [44], екологічні наслідки військових дій можуть мати серйозний вплив на навколишнє середовище і здоров'я людей. В

Україні, як і в інших країнах, конфлікти призводять до руйнування інфраструктури, знищення промислових об'єктів, викидів токсичних речовин в повітря, водні ресурси та ґрунти, що значно порушує екологічний баланс. Вибухи, обстріли та інші бойові дії можуть призвести до руйнування будівель та інфраструктури, що спричиняє витік небезпечних хімічних речовин або викид токсичних газів в навколишнє середовище. Це може призвести до серйозного забруднення ґрунтів на довгі роки. Знищення промислових об'єктів та інфраструктури може спричинити викиди шкідливих речовин у водойми, що загрожує водним ресурсам і екосистемам. Крім того, вибухи та підпали можуть призвести до викиду токсичних речовин у повітря, що збільшує ризик захворювань у людей, які знаходяться в зоні конфлікту. Такі військові дії також руйнують природні екосистеми, знищують середовище існування для флори та фауни, порушуючи екологічну рівновагу в зонах бойових дій. В загальному, екологічні наслідки війни можуть бути катастрофічними і потребують комплексного підходу до їх вирішення, що включає координацію зусиль з боку держави, громадськості та міжнародних організацій.

Ситуація в Автономній Республіці Крим та інших регіонах, що опинилися під впливом російської агресії, створює потенційну загрозу радіаційної безпеки. У Криму знаходяться ядерні об'єкти, а також радіоактивні відходи, які можуть бути використані для виготовлення ядерної зброї. У разі конфлікту або військових дій у цьому регіоні існує ризик, що ядерні установки або зброя потраплять під контроль незаконних або непрофесійних груп, що створює надзвичайно небезпечну ситуацію. Руйнування атомних електростанцій або навмисне пошкодження джерел радіації може призвести до викиду радіоактивних матеріалів у навколишнє середовище, що загрожує здоров'ю людей і екосистемам, викликаючи радіаційне зараження, ракові захворювання, генетичні порушення та інші хвороби. Викиди радіоактивних речовин можуть залишатися у середовищі десятки років, що становить загрозу для майбутніх поколінь.

Управління радіаційними небезпеками в умовах військових конфліктів вимагає швидкої реакції, високої обережності та злагодженої роботи всіх зацікавлених сторін, зокрема військових та цивільних органів влади, міжнародних організацій і експертних груп. Це може включати евакуацію населення, застосування заходів радіаційного захисту, моніторинг радіаційного забруднення та рятувальні операції для ліквідації наслідків радіаційних аварій [45]. У разі військових дій чи конфлікту на території Криму або інших регіонів, які перебувають під впливом російської агресії, можливі регулярні атаки на інфраструктуру ядерних об'єктів. Такі напади можуть призвести до руйнування не тільки самих електростанцій, але й систем контролю за безпекою радіоактивних матеріалів, створюючи високий ризик викиду радіації. Крім того, існує загроза терористичних актів, спрямованих на крадіжку або незаконне використання радіоактивних матеріалів для виготовлення бомб чи інших радіаційних систем. Подібні загрози можуть мати серйозні наслідки для екологічної безпеки та здоров'я людей як у Криму, так і в прилеглих регіонах. Такі сценарії також становлять виклики для міжнародних організацій, відповідальних за забезпечення міжнародної безпеки та стабільності, що вимагає посиленої міжнародної співпраці в сфері моніторингу, контролю та реагування на загрози радіаційної безпеки в цих регіонах.

Крім того, необхідно вдосконалити та зміцнити міжнародні механізми для реагування на кризові ситуації, зокрема через розробку спільних стратегій, планів дій і механізмів співпраці між державами та міжнародними організаціями. Важливим є також забезпечення доступу до необхідних ресурсів і технологій для оперативного реагування на екологічні кризи, зокрема можливості швидкої відправки експертів і спеціалізованого обладнання для ліквідації наслідків радіаційних аварій. В цілому, для запобігання можливим радіаційним загрозам та гарантування екологічної безпеки в умовах військових конфліктів критично важливими є злагоджені зусилля міжнародної спільноти. Лише завдяки спільним діям та ефективній координації можна забезпечити охорону природного

середовища та здоров'я людей у разі потенційно небезпечних сценаріїв радіаційних аварій в регіоні [46].

Україна, володіючи багатою природною спадщиною, стикається з серйозними викликами щодо захисту своїх природних ресурсів під час воєнних дій. Це особливо стосується таких важливих елементів, як ліси, річки та екосистеми Чорного та Азовського морів. М. Хилько [47] зазначає, що ліси України не тільки є важливим джерелом деревини та інших лісових ресурсів, але й підтримують екологічний баланс. Під час військових конфліктів загроза для лісових масивів збільшується через пожежі, руйнування інфраструктури, незаконну вирубку та інші фактори, що можуть спричинити непоправні втрати для біорізноманіття та екологічного стану регіонів. Крім того, річки є критично важливими для забезпечення водних ресурсів як для господарських потреб, так і для екосистем, однак воєнні дії можуть призвести до забруднення води, руйнування водної інфраструктури та загрози для водних екосистем. Екосистеми Чорного та Азовського морів також виконують важливі екологічні функції, але піддаються серйозному впливу в умовах війни, зокрема через забруднення, знищення морської флори і фауни, а також зміни в екологічному стані морських територій.

Захист природних ресурсів під час військових конфліктів вимагає значної уваги та ефективної координації між урядом, військовими, цивільними організаціями та міжнародними партнерами. Це включає заходи щодо зниження екологічних ризиків, забезпечення належного контролю за природними ресурсами та відновлення екосистем після завершення бойових дій. Як зазначають А. Грубінко та А. Кучер [48], управління екологічною безпекою в умовах війни є складним завданням, яке потребує тісної координації на національному та міжнародному рівнях. Міжнародне співробітництво має вирішальне значення для ефективного вирішення цих проблем, сприяючи обміну даними, координації дій та наданню технічної й фінансової допомоги.

Вважаємо за необхідне зазначити і міжнародну співпрацю.

Таблиця 3.3. Міжнародне співробітництво в управлінні екологічною безпекою в умовах військових конфліктів

Назва програми/ проекту	Опис	Організатор	Партнери
Обмін інформацією	Обмін інформацією щодо екологічних криз, загроз і катастроф між державами та організаціями є важливим елементом міжнародного співробітництва	ООН, Європейська комісія	державні органи, НПО, інші МО
Координаційні дії	Координація зусиль на глобальному рівні для мінімізації екологічних наслідків військових конфліктів	ООН, НАТО	держави-учасники, міжнародні та регіональні організації
Технічна допомога	Полягає в наданні експертних знань та допомоги для розв'язання складних екологічних проблем	Європейська агенція з екології, UNICEF	експертні групи, національні уряди, НПО
Фінансування	Фінансова підтримка для реалізації проектів, спрямованих на відновлення екологічної інфраструктури після військових дій,	Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку	міжнародні та регіональні фонди, держави-донори

Джерело: Створено автором на основі [49].

Таким чином, управління екологічною безпекою під час військових конфліктів в Україні має свої унікальні виклики, зокрема, у контексті захисту природних ресурсів і необхідності співпраці з міжнародними партнерами. Важливим аспектом є комплексний підхід до управління екологічними загрозами, що вимагає активної взаємодії між національними та міжнародними організаціями, обміну інформацією, координації зусиль та надання технічної та фінансової підтримки. Захист екосистем і природних ресурсів, а також забезпечення здоров'я населення є критично важливими складовими цього

процесу, а співпраця між різними структурами є основою для збереження екологічної стабільності в умовах війни.

Удосконалення управління екологічною безпекою в умовах воєнного стану вимагає комплексного підходу, що включає модернізацію існуючих систем моніторингу, створення оперативних планів реагування, поліпшення законодавчої бази та активну співпрацю між державними органами, міжнародними партнерами та громадськими організаціями. Важливо забезпечити не лише збереження екологічного балансу під час воєнних дій, але й ефективне відновлення екосистем після їх завершення, що сприятиме сталому розвитку та збереженню природних ресурсів для майбутніх поколінь.

3.2. Перспективи адаптації європейського досвіду управління екологічною безпекою в Україні

Європейський досвід у сфері екологічної безпеки є важливим орієнтиром для країн, що прагнуть розвивати ефективні механізми охорони довкілля, забезпечення сталого розвитку та адаптації до сучасних екологічних викликів. В умовах глобалізації та зміни клімату Україні необхідно враховувати досвід європейських країн у розробці екологічних стандартів, моніторингу екологічних ризиків і реагування на екологічні катастрофи. Адаптація європейського досвіду в Україні допоможе створити сучасну, ефективну систему управління екологічною безпекою, що відповідає високим європейським стандартам.

Держава має широкий спектр інструментів для регулювання екологічної ситуації, починаючи від посилення екологічних вимог і використання економічних методів, таких як введення платежів за забруднення та субсидії для тих, хто впроваджує екологічні ініціативи, до добровільних зобов'язань підприємств щодо зменшення шкоди довкіллю.

З моменту набуття чинності Угодою про асоціацію між Україною та ЄС 1 вересня 2017 року розпочався процес поступового узгодження українського законодавства з європейським. Ця угода передбачала зобов'язання до

впровадження конкретних дій, однак не встановлювала чітких результатів чи жорстких вимог щодо рівня гармонізації законодавства України з нормами ЄС. У статті 51 Угоди про партнерство і співробітництво було визначено необхідність приведення українського законодавства у відповідність до *acquis* ЄС із пріоритетним фокусом на певних сферах. Для реалізації цього процесу було створено Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до європейських норм, що деталізувала механізми гармонізації законів України з *acquis* ЄС [50, с. 179].

Адаптація українського законодавства до європейських стандартів потребує не лише фаховості у правотворчості, але й володіння специфічними знаннями у сфері права ЄС, англійської мови, а також відповідних галузей національного законодавства. Проте чинний Закон України «Про правотворчу діяльність» від 24 серпня 2023 року передбачає лише дві ключові вимоги для нормативно-правових актів, які спрямовані на гармонізацію: обов'язкове посилення на відповідні акти права ЄС у преамбулі (ч. 1 ст. 38) та надання таблиці відповідності законопроекту нормам *acquis* ЄС (ч. 4 ст. 43) [50, с. 179].

Європейський Союз впровадив нову Методологію розширення, що передбачає переговори за шістьма тематичними кластерами, які охоплюють 35 розділів *acquis*. Переговори розпочинаються після виконання необхідних умов для відкриття кожного кластеру. Під час переговорів Європейська Комісія разом із державою-кандидатом аналізує відповідність законодавства нормам *acquis* ЄС, а також обговорює можливі тимчасові чи постійні винятки. Завершення переговорів відбувається, коли всі розділи узгоджені [51].

На засіданні Ради асоціації Україна-ЄС, яке відбулося 20 березня 2024 року в Брюсселі, був представлений звіт щодо виконання Угоди про асоціацію за 2023 рік. Віце-прем'єр-міністр Ольга Стефанішина акцентувала, що Україна активно працює над виконанням необхідних умов для вступу до ЄС. Імплементация Угоди про асоціацію є важливим інструментом у досягненні економічної та правової сумісності з ЄС. За даними звіту, підготовленого Урядовим офісом координації європейської та євроатлантичної інтеграції, прогрес у виконанні зобов'язань у

2023 році становив 88%, що на 5% перевищує показники попереднього року. Найбільший прогрес було зафіксовано у сферах інтелектуальної власності, статистики, юстиції, безпеки, освіти, політичного діалогу та національної оборони, де рівень виконання перевищує 90% [50].

Адаптація українського законодавства до стандартів Європейського Союзу (ЄС) є ключовою складовою євроінтеграційного процесу, розпочатого після підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у 2014 році. У період з 2014 по 2023 рік Україна здійснила значний прогрес у гармонізації своїх правових норм із вимогами ЄС. Ці зусилля охоплюють різні сфери, такі як захист прав національних меншин, регулювання реклами, митна політика, енергетика, цивільний захист, інтелектуальна власність тощо.

Однак процес адаптації супроводжується численними викликами, особливо з огляду на повномасштабну війну, яка розпочалася у 2022 році. Цей конфлікт створив додаткові труднощі для впровадження законодавчих змін, але водночас підкреслив важливість оперативного і ефективного оновлення законодавства задля стабільності та розвитку країни.

Наведемо основні перспективи адаптації європейського досвіду:

1. Гармонізація законодавства. Україна вже зробила значні кроки у приведенні екологічного законодавства у відповідність до стандартів ЄС, наприклад, в рамках Угоди про асоціацію. Однак подальша робота включає:

- Впровадження Директиви ЄС щодо управління відходами 2008/98/ЄС від 19 листопада 2008 року (Waste Framework Directive).
- Адаптація законодавства від 9 липня 2022 року до 2030 року в Україні повинні зменшитися викиди забруднюючих речовин в атмосфері повітря.
- Запровадження механізмів оцінки впливу на довкілля (ОВД) відповідно до європейських норм.

2. Реформа системи моніторингу. В ЄС діє інтегрована система екологічного моніторингу, яка забезпечує збір та аналіз даних у режимі реального часу. Україна може використати цей досвід для:

- Створення національної мережі автоматизованих станцій моніторингу якості повітря, води та ґрунтів.
- Використання цифрових платформ для забезпечення відкритого доступу громадськості до екологічної інформації.

3. Фінансові механізми та інвестиції. Європейський досвід демонструє ефективність використання таких інструментів, як екологічні податки, "зелені" облігації, фонди сталого розвитку. В Україні доцільно:

- Впровадити принцип "забруднювач платить".
- Залучати міжнародні інвестиції для реалізації екологічних проєктів.
- Створювати пільгові умови для бізнесу, який використовує екологічно чисті технології.

4. Стійка енергетика. ЄС активно просуває відновлювані джерела енергії.

Україна може перейняти цей досвід через:

- Розвиток вітрової, сонячної та біоенергетики.
- Впровадження механізмів енергоефективності у промисловості та житлово-комунальному секторі.
- Участь у програмах ЄС, таких як Європейський зелений курс, розроблений Європейською комісією (European Green Deal).

5. Інституційна підтримка та освіта. В ЄС діє система професійної підготовки та навчання кадрів у сфері екологічної безпеки. Україні варто:

- Розвивати програми екологічної освіти.
- Організувати обміни фахівцями та стажування у європейських інституціях.
- Залучати громадські організації до реалізації екологічних ініціатив.

6. Розширення громадської участі. Європейські країни активно залучають громадськість до процесів прийняття рішень у сфері екології. Україна може:

- Використовувати механізми публічних консультацій.
- Забезпечувати доступ до екологічної інформації та підтримувати ініціативи громадянського суспільства.

7. Розвиток транскордонного співробітництва. Управління екологічною безпекою має транскордонний характер. Україна може співпрацювати з ЄС у таких напрямках:

- Охорона міжнародних водних об'єктів, наприклад, Дунаю чи Чорного моря.
- Координація дій у сфері захисту біорізноманіття.
- Боротися зі зміною клімату через спільні програми.

Адаптація європейського досвіду управління екологічною безпекою в Україні є важливим кроком на шляху до інтеграції країни в європейський екологічний простір. Для цього необхідно адаптувати екологічне законодавство до європейських стандартів, вдосконалити механізми моніторингу та оцінки екологічних ризиків, а також забезпечити належне фінансування та кадрове забезпечення цих процесів. Застосування європейських підходів допоможе Україні не тільки ефективно реагувати на існуючі екологічні загрози, але й забезпечити довгострокову стійкість екосистем та розвитку національної економіки в умовах змінного клімату та глобальних екологічних викликів.

ВИСНОВКИ

Бакалаврська робота присвячена важливій науковій проблемі, пов'язаній з управлінням екологічною безпекою України у контексті відповідного європейського досвіду. На підставі опрацьованого матеріалу ми дійшли наступних висновків:

1. Управління екологічною безпекою є комплексним процесом, що охоплює всі аспекти охорони навколишнього середовища та забезпечення сталого розвитку суспільства. Сутність цього управління полягає у забезпеченні гармонії між діяльністю людини і природними системами, щоб уникати або мінімізувати негативний вплив на довкілля. Основні функції включають контроль за станом навколишнього середовища, попередження екологічних катастроф, регулювання використання природних ресурсів, а також адаптацію до змін клімату. Принципи управління екологічною безпекою ґрунтуються на сталому розвитку, інтеграції екологічних вимог у всі сфери суспільного життя, а також міжнародному співробітництві у вирішенні екологічних проблем. Важливими складовими є також пріоритет запобігання перед ліквідацією наслідків і підвищення екологічної свідомості громадян. Принципи профілактики, гнучкості та адаптивності забезпечують ефективність екологічного управління на всіх рівнях—від місцевого до глобального. Держава повинна сприяти розвитку екологічно чистих технологій, підтримувати наукові дослідження у галузі охорони навколишнього середовища і впроваджувати програми, що популяризують сталий розвиток. Ефективна екологічна політика також вимагає співпраці з міжнародними організаціями, бізнесом і громадянським суспільством для забезпечення комплексного підходу до вирішення екологічних проблем.

2. Європейський досвід управління екологічною безпекою є прикладом ефективного використання інтегрованих підходів, що включають в себе як державне регулювання, так і активну участь громадянського суспільства. Ключовими аспектами є інтеграція екологічної політики в економічні та соціальні процеси, а також сильна система контролю і моніторингу стану

навколишнього середовища. ЄС впровадив чітку нормативну базу, що включає екологічні директиви, такі як Директива про воду, повітря, екологічний моніторинг, управління відходами та біорізноманіттям, що допомогли створити єдину екологічну політику серед країн-членів. Основні принципи європейської моделі включають "забруднювач платить", запобігання шкоді довкіллю та інтегроване управління природними ресурсами. Успішний досвід ЄС також полягає в активному залученні бізнесу та громадськості до екологічної відповідальності і сталого розвитку, що є важливою частиною екологічної безпеки.

3. Аналіз загальних тенденцій та показників екологічної безпеки в Європейському Союзі та Україні свідчить про значну різницю у підходах, досягненнях та викликах, які стоять перед цими суб'єктами. ЄС є світовим лідером у розробці та впровадженні екологічно орієнтованих політик, що базуються на принципах сталого розвитку. Завдяки амбітним ініціативам, таким як Європейський зелений курс, ЄС має на меті досягти кліматичної нейтральності до 2050 року, скоротити викиди парникових газів, впровадити відновлювані джерела енергії, а також забезпечити ефективне управління відходами та охорону біорізноманіття. Такі зусилля сприяють формуванню сталих систем виробництва та споживання, зменшенню залежності від викопних ресурсів і зміцненню екологічної безпеки регіону.

Україна, своєю чергою, перебуває у процесі адаптації до європейських екологічних стандартів, що є невід'ємною складовою інтеграційних процесів. Ухвалення стратегічних документів, таких як Концепція екологічної безпеки та адаптації до змін клімату, а також гармонізація законодавства з директивами ЄС є важливими кроками в цьому напрямку. Однак країна стикається з низкою серйозних викликів, серед яких значне забруднення атмосфери, водних ресурсів і ґрунтів, високий рівень енергетичної залежності від викопних джерел, слабка інституційна спроможність і недостатній рівень фінансування екологічних ініціатив. Попри ці труднощі, інтеграція України до європейської екологічної спільноти створює нові можливості для вирішення екологічних проблем.

Співпраця з ЄС сприяє залученню інвестицій у зелені технології, модернізації інфраструктури, обміну досвідом у сфері управління природними ресурсами та підвищенню екологічної свідомості населення. Особливого значення набувають проєкти спільного моніторингу стану довкілля, розвитку відновлюваної енергетики та підвищення енергоефективності.

Таким чином, основні тенденції в екологічній політиці ЄС визначають орієнтири для України. Проте адаптація цих тенденцій потребує врахування національних особливостей, таких як економічні можливості, суспільно-політичні реалії та стан довкілля. Успіх у цій сфері залежить від політичної волі, належного фінансування та активної участі всіх зацікавлених сторін, включаючи уряд, бізнес і громадянське суспільство. Подальший розвиток екологічної політики України у контексті євроінтеграції сприятиме не лише збереженню природних ресурсів, але й формуванню сприятливих умов для економічного зростання, покращенню якості життя населення та зміцненню міжнародного іміджу країни.

4.Імплементация Угоди про асоціацію між Україною та ЄС сприяє значним змінам у сфері екологічної безпеки, зокрема через адаптацію українського природоохоронного законодавства до європейських стандартів. Одним із головних напрямів є інтеграція екологічних вимог у всі аспекти державної політики, економіки та соціальних процесів. Важливим кроком є імплементація європейських директив, що стосуються водного та повітряного середовища, а також управління відходами та біорізноманіттям. Україна поступово впроваджує системи екологічного моніторингу, що відповідають європейським вимогам, зокрема через розвиток зелених технологій, підвищення енергоефективності та розвиток відновлювальних джерел енергії. Водночас існують труднощі в плані фінансування цих ініціатив і потреба в підвищенні екологічної свідомості населення. Успішна реалізація цих напрямів не лише покращить екологічну ситуацію в Україні, але й наблизить країну до стандартів ЄС, сприяючи її інтеграції у європейський економічний і екологічний простір.

5. У умовах воєнного стану екологічна безпека стає особливо важливим аспектом національної безпеки, оскільки воєнні конфлікти часто спричиняють масові екологічні катастрофи, забруднення довкілля та знищення природних ресурсів. Важливою складовою удосконалення управління екологічною безпекою є створення дієвих механізмів моніторингу та реагування на екологічні загрози, зокрема впровадження сучасних технологій для швидкого збору і аналізу екологічної інформації в реальному часі. Це дозволить оперативно реагувати на зміни в стані навколишнього середовища, зокрема на забруднення води, повітря, ґрунтів, а також на стихійні лиха, викликані військовими діями.

Ключовим аспектом є розвиток співпраці між державними органами, місцевими органами влади, громадськими організаціями та міжнародними структурами. Створення національних планів дій з ліквідації наслідків екологічних катастроф під час воєнного стану, а також вдосконалення законодавства, що регулює питання охорони довкілля, є важливими напрямками для підвищення ефективності управління екологічною безпекою. Окрім цього, необхідно забезпечити належне фінансування та ресурсне забезпечення програм, спрямованих на запобігання екологічним загрозам, а також на відновлення постраждалих екосистем після завершення бойових дій. Серед важливих кроків можна виділити інтеграцію екологічної безпеки в загальну стратегію національної безпеки та удосконалення системи екологічної освіти і просвітництва серед населення.

6. Адаптація європейського досвіду управління екологічною безпекою є важливим кроком для покращення стану навколишнього середовища в Україні, зокрема в умовах сучасних викликів, таких як зміна клімату, забруднення довкілля та деградація природних ресурсів. Європейські країни мають значний досвід у створенні ефективних систем управління екологічною безпекою, які включають розробку чітких нормативно-правових актів, інтеграцію екологічних стандартів у всі сфери економічної діяльності та активне використання інноваційних технологій для моніторингу стану довкілля.

Одним із перспективних напрямів є адаптація європейських стандартів в області екологічного моніторингу та оцінки ризиків, а також вдосконалення системи управління відходами та водними ресурсами. Україна може скористатися досвідом європейських країн щодо впровадження екологічних стандартів у процесі відновлення інфраструктури після військових дій, враховуючи сучасні технології очищення та утилізації відходів. Важливим елементом є розвиток партнерства з міжнародними організаціями, які надають технічну та фінансову допомогу у сфері охорони довкілля.

Адаптація європейського досвіду також передбачає вдосконалення екологічного законодавства в Україні, гармонізацію його з європейськими нормами та стандартами, що сприятиме інтеграції України в європейський екологічний простір. Паралельно необхідно здійснювати підготовку кадрів, які будуть здатні ефективно застосовувати нові підходи до управління екологічною безпекою. Важливу роль у цьому процесі відіграють науково-дослідні установи, які повинні сприяти впровадженню інноваційних розробок і технологій для покращення екологічної ситуації в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-ХІІ. Дата оновлення: 01.01.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>
2. Горбулін В. П. Системно-концептуальні засади стратегії національної безпеки України : монографія. В. П. Горбулін, А. Б. Качинський. К. : ДП «НВЦ «Євроатлантикінформ», 2007. 592 с
3. Якібчу О. В. Особливості екологічної безпеки України в системі національної безпеки. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2014. С. 100–104.
4. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України. Стратегія від 28.02.2019 № 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>
5. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>
6. Конституція України : офіційний текст. Київ : КМ, 2013. 96 с
7. Камаєва І. О. (2009). Екологічна безпека гірничо-хімічних виробництв в умовах аеротехногенного забруднення довкілля. Автореферат на здобуття наукового ступеня кандидата технічних наук. Спеціальність 21.06.01 – «Екологічна безпека». ІФНТУНГ. 18 с.
8. Кисельов М. М. Екологічні виміри глобалізації/ М. М. Кисельов, Т. В. Гардашук, К. Є. Зарубицький та ін. К.: Вид. ПАРАПАН. 2006/ 260 с.
9. Кучерявий В.П. (2001) Екологія. Видання друге. Львів: Світ. 500 с.
10. Лозанський В.Р. Екологічне управління в розвинутих країнах світу у порівнянні з Україною / В.Р. Лозанський. Харків : УкрНДІЕП, 2000. 68 с.
11. Добровольський В. В. Екологічні знання: Навчальний посібник. К.: ВД "Професіонал" 304 с.

12. Slovakia : Environmental and climate change law 2020. URL: <https://iclg.com/practice-areas/environment-and-climate-change-laws-and-regulations/slovakia>
13. Denmark: Environmental Issues, Policies and Clean Technology. How clean is your country? URL: <https://www.azocleantech.com/article.aspx?ArticleID=555>
14. France : Environmental and climate change law 2020. URL: <https://iclg.com/practice-areas/environment-and-climate-change-laws-and-regulations/france>
15. Мельник Т. Особливості сучасної екологічної дипломатії у міжнародних відносинах. Grundlagen der modernen wissenschaftlichen forschung. 2023. URL: <https://doi.org/10.36074/logos-31.03.2023.15>
16. Програма НАТО «Наука заради миру і безпеки» – Інформаційна платформа «Міжнародна Мозаїка» КПІ імені Ігоря Сікорського. URL: <https://intermozaika.kpi.ua/nato – for – peace>
17. Gaia C. Environment and Security Initiative (ENVSEC). 2010. URL: https://unece.org/DAM/env/water/damsafety_doc_nov/Evaluation_of_ENVSEC_November_2010.pdf
18. Environmental performance review of Germany. URL: <https://www.oecd.org/environment/country – reviews/2378661.pdf>
19. The UK Environment Act – what's happening now? URL: <https://www.clientearth.org/latest/latest – updates/news/why – the – uk – environment – bill – matters/>
20. European External Action Service (EEAS), «EU Climate Diplomacy for 2015 and Beyond,» Reflection Paper, June 26, 2013. EEAS, Brussels. URL: https://ec.europa.eu/clima/sites/clima/files/international/negotiations/docs/eeas_2606_2013_en.pdf
21. Якушенко Л. Аналіз досвіду Європейського співробітництва щодо формування і втілення інституцій та інструментів екологічної політики.

Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/840>

22. Кравців В.С. Регіональна екологічна політика в Україні (теорія формування, методи реалізації): монографія / В.С. Кравців; НАН України. Ін т регіональних досліджень. Львів, 2007. 336 с.

23. Зеркалов Д.В. Екологічна безпека: управління, моніторинг, контроль / Д.В. Зеркалов. К.: КНТ, Да кор, Основа, 2007. 412 с.

24. Нижник Н.Р. Системний підхід в організації державного управління: навч. посібник. К.: Видво УАДУ, 1998. 160 с.

25. Баб'як О.С, Біленчук П.Д., Чирва Ю.О. Екологічне право України : навчальний посібник. Київ : Атіка 2000. 216 с

26. Яценко Л.Д. Екологічний складник національної безпеки: основні показники та способи їх досягнення: аналіт. доп. К.: НІСД, 2014. 52 с.

27. Василюшина Л. Підвищення рівня екологічної безпеки територій в умовах реформи децентралізації. Проблеми екології. 2021. №1. С. 23–31. URL: <https://doi.org/10.31474/2073-8102-2021-1-23-31>.

28. Принципи та практики ресурсоефективного виробництва : посібник для кращого бізнесу [Електронний ресурс] / М. Цибка, К. Романова. 2017. URL: <http://www.recrc.org/wp-content/uploads/2020/04/RECPrimer-2017.pdf>.

29. Посібник з використання інструментарію екоіндустріальних парків ЮНІДО URL: <https://hub.unido.org/sites/default/files/publications/UNIDO%20EIP%20Toolbox%20Manual%20Ukrainian%20language.pdf>.

30. Національний інститут стратегічних досліджень. Основні показники екологічної безпеки України: стан навколишнього середовища та антропогенний вплив: аналіт. доп. К., 2024. URL: www.niss.gov.ua.

31. Екологічний портал України. Екологічна безпека: критичні показники та сучасні виклики. 2024. URL: www.eco-portal.ua.

32. Український екологічний інститут. Вплив війни на екологічну ситуацію в Україні та глобальні тенденції. 2023. URL: www.uek-institute.org.

33. Екологічна політика і право ЄС та їх імплементація у правову систему України: Збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (16 травня 2019 р., м. Київ, Україна). К.: Видавничий центр НУБіП України, 2019. 386 с.

34. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011t

35. Директива Ради 2006/117/Євратом від 20.11.2006 р. про нагляд та контроль за перевезеннями радіоактивних відходів та відпрацьованого палива. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_005-06

36. Директива Ради 2011/70/Євратом від 19.07.2011 р. про запровадження рамок Співтовариства для відповідального та безпечного управління відпрацьованим паливом та радіоактивними відходами. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_004-11

37. Директива Ради 2013/59/Євратом від 05.12.2013 р. про встановленим основних норм безпеки для захисту від загроз, зумовлених впливом іонізуючого випромінювання URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_006-13

38. Директива Ради 2014/87/Євратом від 8.07.2014 р. про внесення змін і доповнень до Директиви 2009/71/Євратом про встановлення рамок Співтовариства для ядерної безпеки ядерних установок. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_012-14

39. Ядерне законодавство України: гармонізація з міжнародними стандартами. URL: <https://www.uatom.org/2021/03/01/yaderne-zakonodavstvoukrayini-garmonizatsiya-z-mizhnarodnimi-standartami.html>

40. Європейські експерти допоможуть Україні адаптувати екологічне законодавство до норм ЄС. URL: <http://www.menr.gov.ua/presscenter/news/123-news1/3452-yevropeiski-eksperty-dopomozhut-ukraini-adaptuvatyekolohichne-zakonodavstvo-do-norm-yes>.

41. Zvit pro vykonannia Uhody pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu ta YeS za 2023 rik [Report on the expiration of the Association Agreement between Ukraine and the EU for 2023]. (2024). Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/news/opublikovano-zvit-pro-vykonannia-uhody-pro-asotsiatsiiu-mizh-ukrainoiu-ta-ies-za-2023-rik>

42. Zvit pro vykonannia Uhody pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu ta Yevropeiskym Soiuzom 2021 [Report on the validity of the Association Agreement between Ukraine and the European Union 2022]. (2022). Retrieved from <http://surl.li/uonmn>

43. Демчук Л., Кірейцева Г., Циганенко-Дзюбенко І., Вовк В. Концепція екологічної безпеки держави в контексті сталого розвитку та євроінтеграції // Проблеми хімії та сталого розвитку. 2023. №1. С. 3–11. URL: <https://doi.org/10.32782/pcsd-2023-1-1>.

44. Кратко О. В., Мунтян Л. Я., Демчук Л. І. Екологічна безпека України в контексті сталого розвитку. Екологічні науки. № 7, С. 219-224 URL: <http://escoj.dea.kiev.ua/archives/2021/7/39.pdf>

45. Власюк Н. М. Окремі аспекти екологічної безпеки України в умовах воєнного стану. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/11/10.pdf>

46. Ямчинський О. В. Продовольча та екологічна безпека у воєнний і післявоєнний часи: правові виклики для України та світу: тези доповідей учасників Міжнародної науково-практичної онлайн/офлайн конференції (м. Київ, 16 вересня 2022 р.). Київ: 2022 р. 299 с.

47. Екологічна безпека та збройні конфлікти. 2019 р. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/7/0/429383.pdf>

48. Хилько М. І. Екологічна безпека України: навчальний посібник. К., 2017 р. 267 с.

49. Грубінко А., Кучер А. Правове забезпечення екологічної безпеки в умовах військового конфлікту: міжнародний досвід і вітчизняні реалії. Тернопіль: Видавництво ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2019 р. 52 с.

50. Екологічна безпека: проблеми і шляхи вирішення: зб. наук. Статей XVIII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 15-16 вересня 2022 р.) УКРНДІЕП., 2022 р. 364 с

51. Redniuk, V. & Kuchynska, O. (2024). Adaptatsiia natsionalnoho zakonodavstva do prava YeS: dosvid derzhavchleniv ta derzhav-kandydativ dlia Ukrainy [Adaptation of national legislation to EU law: experience of member states and candidate states for Ukraine]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu - Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University*, 1(82), 120–126. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.82.1.17>

52. Pro skhvalennia Stratehii komunikatsii z pytan yevropeiskoi intehtratsii Ukrainy na period do 2026 roku : Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 09.12.2022 r. № 1155-r [Pro skhvalennia Strategii komunikacija z pytan yevropeyska intehtratsii Ukrainy na period do 2026 roku : Rozporiadzhennia Kabinetu Ministeriv Ukrainy vid 09.12.2022 r. No. 1155-r]. <https://zakon.rada.gov.ua> Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1155-2022-p#Text>

53. Zvit pro vykonannia Uhody pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu ta Yevropeiskym Soiuzom 2021 [Report on the validity of the Association Agreement between Ukraine and the European Union 2023]. (2024). Retrieved from https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/zvit-pro-vykonannia-ua-za-2023-UA_2.pdf

Виконала:

студентка бакалаврату за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування заочної форми навчання

« ____ » _____ 2025 р.

Підпис

Ілона ЯРЕМЧУК

Ініціали, прізвище

Науковий керівник:

доцентка кафедри, к.е.н., доцентка

« ____ » _____ 2025 р.

Підпис

**Тетяна
ТЕРЕЩЕНКО**

Ініціали, прізвище

Робота допущена до захисту:

завідувач кафедри публічного управління та адміністрування, доктор наук з державного управління, професор

« ____ » _____ 2025 р.

Підпис

**Едуард
ЩЕПАНСЬКИЙ**

Ініціали, прізвище